

НАПРЯМ 3. РЕІНТЕГРАЦІЯ ОКУПОВАНИХ ТА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-502-3-7>

Алексейченко О. В.,

кандидат політичних наук,

докторант Навчально-наукового інституту міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ЩОДО ПОВЕРНЕННЯ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ І ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що збройна агресія Російської Федерації проти України, що триває з 2014 року, кинула виклик системі міжнародного права, глобальній безпеці і є чинником безпосереднього впливу на стан національної безпеки України. Агресивна політика РФ, результатом якої стали анексія українського Криму та окупація окремих територій на сході і півдні України, ставить на порядок денний вироблення основних засад і механізмів реалізації політики реінтеграції тимчасово окупованих територій (ТОТ). Відтак, ключовим завданням українських політиків і науковців постає дослідження сутності сучасних геополітичних викликів і обґрунтування, на цій основі, ключових напрямів політики деокупації й ревіталізації ТОТ України.

Метою наукового повідомлення є визначення теоретичних засад державної політики України щодо повернення ТОТ та їх ревіталізації, а також формулювання рекомендацій та прогнозів для органів державної влади і управління України щодо проведення політики реінтеграції ТОТ.

Вивчення причин агресивної політики РФ проти України, вироблення механізмів повернення тимчасово окупованих територій України шляхом аналізу міжнародного досвіду деокупації територій, відторгнутих державою-агресором у силовий спосіб, стали предметом дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців і експертів. Так, у працях українських науковців М. Дорошка [1], О. Кондратенка [2], Г. Перепелиці [3] та ін. аналізуються передумови й наслідки агресивної політики

РФ щодо України, внаслідок чого постала проблема територіальної цілісності України. Агресії РФ в Криму і на українському Донбасі, а також її наслідкам присвячена колективна монографія «Донбас і Крим: ціна повернення» [4].

Теоретичною основою дослідження теми формування політики реінтеграції тимчасово окупованих територій України є концепція регіональних комплексів безпеки Б. Бузана і О. Вівера [5]. В нашому випадку йдеться про майбутній вступ України до євроатлантичного комплексу безпеки як повноправного учасника.

Для вироблення політики реінтеграції ТОТ важливим видається використання концепції оптимізації дво- та багатосторонніх політико-економічних взаємин України з державами Центрально-Східної Європи. Водночас постає необхідність удосконалення наукового аналізу трансформаційних процесів в ЄС з метою підвищення рівня готовності України до кризової ситуації в Євросоюзі.

Використання значного наукового доробку попередників дозволило сформулювати конкретні рекомендації для органів влади і управління України щодо розроблення і практичної реалізації політики реінтеграції тимчасово окупованих територій та їх наступної ревіталізації, що передбачає реалізацію поетапного плану повернення під юрисдикцію України ТОТ після завершення «гарячої» фази російсько-української війни.

Перший етап – формування передумов для звільнення тимчасово окупованих територій. Передбачає забезпечення внутрішніх і міжнародно-політичних передумов для звільнення окупованих територій України, а саме:

- консолідацію українського суспільства навколо програми повернення тимчасово окупованих територій. Інструменти: боротьба з російською дезінформацією, відповідно, наступальна пропагандистська кампанія української влади; виявлення й локалізація впливу «п'ятої колонії» Кремля в Україні;

- щоденну роботу усіх органів влади і управління України задля зміцнення обороноздатності України шляхом переоснащення Збройних Сил України новітніми зразками озброєнь;

- створення широкої міжнародної коаліції у складі: США, Великої Британії, Франції, ФРН, Канади, Польщі, Литви, Естонії, Латвії, інших держав-союзників України для забезпечення військових спроможностей і дипломатичних зусиль в питанні протидії агресії РФ проти України.

Успішна реалізація вищеназваних завдань сприятиме створенню внутрішніх і міжнародно-політичних передумов для звільнення окупованих територій України силами армії, поліції та спеціальних служб.

Другий етап – реінтеграція і ревіталізація деокупованих територій України, постконфліктне примирення. Реінтеграція ТОТ передбачає повернення деокупованих територій в політико-правовий, економічно-соціальний і культурно-інформаційний простір Української держави. Ревіталізація або процес постконфліктного примирення має мінімізувати негативні наслідки російської агресії і створити умови для розбудови позитивного миру – комплексу суспільних взаємодій, управлінських структур і механізмів контролю.

Політика реінтеграції і ревіталізації ТОТ передбачає:

- встановлення українського контролю над російсько-українським кордоном. Першочерговим завданням деокупації та подальшої реінтеграції ТОТ є встановлення українського контролю над російсько-українським кордоном. Встановлення контролю над українсько-російським кордоном (у т. ч. – морським) є безумовною передумовою проведення виборів/референдумів, адже без повернення ТОТ під юрисдикцію України неможливе забезпечення прав і основних свобод людини.

- роззброєння або ліквідацію бойовиків. Повернення територій без попереднього знищення терористів на цій території є контрпродуктивним, тому реінтеграція без деокупації неможлива;

- демілітаризацію тимчасово окупованих територій. Встановлення державного контролю над російсько-українським кордоном є необхідним і для успішної демілітаризації ТОТ. Взяття під контроль ЗСУ арсеналів озброєння і боєприпасів незаконних збройних формувань і виведення важкого озброєння постає в цьому контексті надважливим завданням;

- усунення російськомовного контенту як елементу гібридної агресії і загрози національним інтересам України із інформаційного простору щойно повернених (деокупованих) територій. Деокупація та реінтеграція тимчасово окупованих регіонів нашої держави мають відбуватися за домінантної екстраполяції українського культурно-ціннісного коду;

- амністію для тих комбатантів сепаратистських угруповань, хто не скоював воєнних злочинів. Повернення до мирного життя учасників незаконних збройних формувань має включати амністію для тих, хто не скоював воєнних злочинів та створення можливостей для полегшення їхньої адаптації до мирного життя. Україна має створити спеціальні центри підготовки для освоєння колишніми бойовиками робітничих і будівельних професій, аби забезпечити їх роботою з подальшими перспективами і грошовим забезпеченням;

- поширення українських культурно-ціннісних домінант, українізацію інформаційно-культурного простору та освітньо-виховної системи. Ефективна розбудова миру на деокупованих та реінтегрованих територіях передбачає, таким чином, проведення державної

політики дерусифікації. Насамперед йдеться про те, що найкращі зразки масових видів культури (кіно, музика, література, театр) повинні отримати широкі канали розповсюдження (радіо, телебачення, концерти, фестивалі, вистави, конкурси) у регіонах, де впродовж багатьох років відбувалося ціленаправлене витіснення української культури;

– проведення реінтеграції колишніх комбатантів. До основних чинників, що сприяють успішній реінтеграції колишніх комбатантів, слід віднести: економічні стимули, які роблять мирне життя більш привабливим, ніж повернення до бойових дій; підтримку дієвих державних інституцій у країнах-реципієнтах, які гарантують безпеку колишнім комбатантам тощо;

– питання отримання громадянства для колишніх мешканців ТОТ. Проведення процедури натуралізації (отримання громадянства) для мешканців тимчасово окупованих територій є невід’ємною передумовою їх реінтеграції в українське суспільство. Репатріантам має бути запропоновано написати заяву про вступ до українського громадянства й, у відведений спеціальним законом термін, передбачити складання іспиту з української мови, історії і культури України. Усім колишнім мешканцям ТОТ, які відмовляться від процедури натуралізації (повторного набуття громадянства України), запропонувати термін, упродовж якого можна добровільно покинути межі України; громадяни РФ, які добровільно переселились на ТОТ України, у такий самий спосіб мають виїхати з України, в іншому разі вони підлягатимуть депортуванню за межі української державної території.

Список використаних джерел:

1. Дорошко, М. Неоголошені війни Росії проти України у XX – на початку XXI ст.: причини і наслідки. Київ : Ніка-Центр, 2018. 196 с.
2. Кондратенко, О. Геостратегічний вимір зовнішньої політики Російської Федерації. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2017. 607 с.
3. Перепелиця, Г. М. Україна – Росія: війна в умовах співіснування. Київ: видавничий дім «Стилос», 2015. 880 с.
4. Донбас і Крим: ціна повернення : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна, О. С. Власюка, Е. М. Лібанової, О. М. Ляшенко. Київ : НІСД, 2015. 474 с.
5. Buzan, B., Waever, O. Regions and Powers: the Structure of International Security. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 558 p.